

CARTEA GROTESCULUI¹

SCRIITORUL, UN BĂTRÂN CU MUSTAȚA CĂRUNTĂ, se urca în pat cu oarecare dificultate. Ferestrele casei în care trăia erau înalte, iar el voia ca dimineața, când se trezea, să poată admira copacii de afară. Din acest motiv a chemat un tâmplar care să modifice patul în așa fel, încât să fie la același nivel cu fereastra.

S-a făcut mult caz de trebușoara asta. Tâmplarul, care fusese soldat în Războiul Civil, a venit în camera scriitorului și s-a așezat pentru a discuta despre meșterirea unei platforme care să înalțe patul. Scriitorul avea țigări împrăștiate peste tot, așa că tâmplarul începu să fumeze.

Pentru o vreme, cei doi au vorbit despre cum avea să fie înălțat patul, apoi au început să sporovăiască despre alte lucruri. Soldatul a început cu războiul. De fapt, scriitorul a fost acela care l-a condus spre acest subiect. Tâmplarul căzuse odată prizonier și fusese închis în închisoarea Andersonville unde își pierduse și un frate. Acesta murise de foame și, de fiecare dată când vorbea despre asta, tâmplarul se punea pe plâns. Avea și el, la fel ca scriitorul, o

¹ *The Book of the Grotesque* a fost numele pe care Sherwood Anderson l-a ales pentru acest ciclu de povestiri, dar pe care a trebuit să-l schimbe la cererea editorului său, B.W. Huebusch (1876–1964). Acesta a fost unul dintre cei mai respectați editori new-yorkezi de la începutul secolului al XX-lea, fiind primul care a publicat în Statele Unite scrierile lui James Joyce, D.H. Lawrence, Lion Feuchtwanger, Franz Werfel și Georges Sorel. Din cauza unei erori de redactare, acest titlu a continuat să fie folosit ca titlu pentru introducerea cărții (n. red.).

mustață căruntă și, când plângea, își țuguia buzele și mustața îi tremura. Bătrânul care plângea cu țigara în gură era grotesc. Planul scriitorului despre cum să fie înălțat patul a fost repede dat uitării, și tâmplarul a ajuns să rezolve problema cum a știut el mai bine. Așa că scriitorul, care era trecut de șaiszeci de ani, a fost nevoit să se ajute de un scaun pentru a se putea urca seara în pat.

Odată ajuns în pat, scriitorul se răsuci de pe o parte pe alta, apoi rămase nemișcat. Ani și ani de zile fusese asaltat de grijile cu privire la sănătatea inimii sale. Era un fumător înrăit și inima îi bătea neregulat. Îi intrase în cap ideea că, într-o bună zi, avea să moară pe neașteptate așa că, de fiecare dată când se suia în pat, se gândea numai și numai la asta. Însă nu se tulbura peste măsură. De fapt, efectul pe care aceste gânduri îl aveau asupra lui era unul cu totul special și nu putea fi explicat cu ușurință. Acolo, în pat, se simțea mai viu decât oriunde altundeva. Stătea complet nemișcat, cu trupul lui îmbătrânit și care nu îi mai era de prea mult ajutor, însă ceva în el era cu totul și cu totul tânăr. Era ca o femeie însărcinată, atâta doar că nu purta înăuntru său un bebeluș, ci un tânăr. Nu, nu era un tânăr, ci o femeie, o tânără îmbrăcată în zale, ca un cavaler. După cum vedeți, e de-a dreptul ridicol să încerci să descrii ce anume se afla înăuntru bătrânului scriitor în timp ce stătea întins în patul lui înalt și își asculta bătăile neregulate ale inimii. Mai bine să descâlcim gândurile scriitorul, sau ale tinerei dinăuntru său.

Bătrânul scriitor, ca oricare alt om din lumea asta, avusese, în decursul lungii sale vieți, o mulțime de păreri. Cândva fusese foarte atrăgător și multe femei se îndrăgostiseră de el. Apoi, firește, întâlneau mulți oameni, pe care îi cunoscuse într-un mod profund, mai intim, decât o fac de obicei oamenii. Cel puțin așa credea scriitorul, iar gândul acesta îi făcea plăcere. Ce rost are să te cerți cu un bătrân când vine vorba de gândurile sale?

În pat, scriitorul începu să viseze, însă nu era tocmai un vis. Când somnul îi dădea târcoale, iar el era încă treaz, prin fața ochilor începură să-i treacă o sumedenie de chipuri. Își imaginează

că tânăra ființă indescritibilă dinăuntrul său conducea o lungă procesiune de chipuri.

Vedeți bine că pe noi ne interesează aceste chipuri care se perindau prin fața ochilor scriitorului. Toate erau groțești. Toți bărbații și toate femeile pe care le cunoscuse vreodată scriitorul deveniseră groțești.

Figurile groțești nu erau toate înfiorătoare. Unele erau amuzante, altele aproape atrăgătoare, iar una dintre ele, o femeie diformă, era de un grotesc care îi făcea rău bătrânului. Când ea trecu prin fața lui, acesta scoase un sunet asemănător scheunatului unui cățeluș. Dacă ați fi intrat atunci în odaie, ați fi crezut că bătrânul are coșmaruri sau, poate, vreo indigestie.

Procesiunea de fantasme groțești s-a perindat prin fața bătrânului timp de o oră, și după aceea, deși era un lucru dureros, acesta se dădu jos din pat și începu să scrie. Una dintre figurile groțești îi lăsase o impresie atât de puternică, încât voia negreșit să o descrie.

Scriitorul lucră vreme de o oră la biroul său. În cele din urmă, scrise o carte numită *Cartea grotescului*. Nu a fost niciodată publicată, însă eu am văzut-o odată și mi-a lăsat o impresie de neșters. Cartea avea o idee centrală foarte ciudată, care mi s-a întipărit în minte. Amintindu-mi de ea, am fost în stare să înțeleg mulți oameni și multe lucruri pe care înainte nu le puteam înțelege. Ideea era destul de complexă, dar ar putea fi formulată, mai pe scurt, astfel:

La început, pe când lumea era încă tânără, existau o mulțime de gânduri, însă niciun adevăr. Omul a fost cel care a creat adevărurile și fiecare adevăr era compus din mai multe gânduri neclare. Pe tot cuprinsul lumii se găseau adevărurile și erau frumoase toate.

Bătrânul a notat sute de adevăruri în cartea lui. Nu voi încerca să vi le spun pe toate. Se aflau acolo adevărul fecioriei și adevărul pasiunii, adevărul bogăției și al sărăciei, al cumpătării și al destrăbălării, al nepăsării și al abandonării. Mii și mii erau la număr adevărurile și erau frumoase toate.

Apoi au apărut oamenii. Cum apărea unul, cum înșfăca un adevăr, iar cei mai puternici înșfăcau chiar și o duzină.

Adevărurile i-au făcut pe oameni groțești. Bătrânul avea o teorie destul de complexă în legătură cu acest subiect. Ideea lui era că, în clipa în care un om pune stăpânire pe un adevăr, spunea că e adevărul lui și încerca să-și trăiască viața conform aceluși adevăr, devenind o ființă grotescă, iar adevărul pe care îl îmbrățișa se transforma într-o minciună.

Vedeți bine că bătrânul, care își petrecuse întreaga viață scriind și era doldora de cuvinte, putea să scrie sute de pagini pe această temă. Subiectul căpătase proporții atât de mari în mintea lui, încât el însuși era în pericol să devină o creatură grotescă. Presupun că acest lucru nu i s-a întâmplat din același motiv datorită căruia nu și-a publicat niciodată cartea. Ființa cea tânără dinăuntru său l-a salvat.

În ceea ce îl privește pe bătrânul tâmplar care i-a meșterit patul scriitorului trebuie spus că l-am amintit pentru că – la fel ca mulți dintre aceia pe care îi numim oameni dintre cei mai obișnuiți – a devenit cea mai apropiată ființă de una care să poată fi înțeleasă și iubită, dintre toate personajele groțești din cartea scriitorului.

MĂINI

UN BĂTRÂN MIC DE ÎNĂLȚIME ȘI ROTOFEI se plimba nervos încolo și înoace pe cerdacul pe jumătate putrezit al unei căsuțe de lemn aflate la marginea unei râpe, lângă orașelul Winesburg din statul Ohio. Dincolo de un câmp destul de mare, care fusese semănat cu trifoi, dar pe care nu crescuse decât o bogată recoltă de buruieni galbene de muștar, se putea vedea drumul principal pe care înainta o căruță plină cu o mulțime de culegători de fructe de pădure care se întorceau de la lucru. Culegătorii, tineri și tinere, râdeau zgomotos și strigau. Un băiat cu cămașă albastră sări din căruță și încercă să tragă după el o fată, care țipa și se împotrivea din toate puterile. Picioarele băiatului stârniră un nor de praf pe drumul colbuit, nor care pluti ușor până ce acoperi apusul. Din spre câmpul cel mare se auzi o voce subțirică de fetișcană:

— Hei, Wing¹ Biddlebaum, mai bine te-ai pieptăna, îți intră păru-n ochi, i se porunci bătrânelului care era chel de-acum și avea mâini mici și nervoase, pe care și le trecea peste fruntea albă și golașă, ca și cum ar fi descurcat o claie de șuvițe încâlcite.

Wing Biddlebaum, mereu înspăimântat și asaltat de o mulțime de îndoieli fantomatice, nu se considera a face parte în niciun fel din viața orașului în care trăia de douăzeci de ani. Dintre toți oamenii din Winesburg, doar unul se apropiase de el. Se împrietenise oarecum cu George Willard, fiul lui Tom Willard, proprietarul Noului Hotel Willard. George Willard era reporter la

¹ „Aripă; (în limbajul umoristic) braț” (engl.) (n. trad.).

ziarul *Winesburg Eagle*¹ și uneori, seara, venea pe drumul principal spre casa lui Wing Biddlebaum. Acum, în vreme ce se plimba de-a lungul cerdacului, agitându-și mâinile cu oarecare nervozitate, bătrânul nădăjduia că George Willard avea să vină la el și că aveau să petreacă seara împreună. După ce căruța cu culegătorii de fructe de pădure dispăru în zare, bătrânul traversă câmpul prin buruienile înalte de muștar-alb, se cățără pe un gard din bare și pari și cercetă, atent și nerăbdător, drumul care ducea spre oraș. Stătu pentru o clipă nemișcat, frecându-și mâinile una de alta și privi de-a lungul drumului. Apoi îl cuprinse teama, așa că o zbughi înapoi pentru a merge înapoi și încolo pe cerdacul casei lui.

În prezența lui George Willard, Wing Biddlebaum, care de douăzeci de ani era personajul cel mai enigmatic din oraș, își pierdea ceva din timiditate, iar firea sa ursuză, înecată într-un ocean de îndoieli, ieșea la suprafață pentru a privi lumea. Cu tânărul reporter lângă el, se aventura în plină zi pe Strada Mare sau mergea cu pași mari pe veranda șubredă a casei sale, vorbind cu înflăcărare. Vocea sa, care era de obicei joasă și tremurătoare, devenea ascuțită și răsunătoare. Silueta lui gârbovită se îndrepta. Cu zvârcolirea unui pește aruncat de pescar înapoi în apă, Biddlebaum cel tăcut începu să vorbească, silindu-se să pună în cuvinte ideile adunate în minte de-a lungul lungilor ani de tăcere.

Wing Biddlebaum vorbea mult cu ajutorul mâinilor. Degetele sale subțiri și expresive – care mereu se frământau, care mereu se străduiau să se ascundă în buzunare sau la spate – ieșeau acum la iveală și deveneau adevărate tije ale pistonului mașinăriei cu ajutorul căreia se exprima.

Povestea lui Wing Biddlebaum este povestea unor mâini. Mișcarea lor neconținută, care semăna cu bătaia aripilor unei păsări captive într-o colivie, era aceea care îi dăduse și numele². Un poet necunoscut din oraș îl numise astfel. Mâinile își nelinișteau stăpânul. Voia să le țină ascunse și se uita cu uimire la mâinile

¹ „Vulturul din Winesburg” (engl.) (n. red.).

² Vezi nota 1, p. 21 (n.tr.).

liniștite și lipsite de expresivitate ale altor oameni care lucrau împreună cu el la câmp sau care treceau pe drumurile de țară, mânând alene vreun atelaj de vite adormite.

Când vorbea cu George Willard, Wing Biddlebaum își încheșta pumnii și bătea cu ei în masă sau în pereții casei sale. Această mișcare îl făcea să se simtă mai în largul lui. Dacă dorința de a începe să vorbească îi venea când cei doi se plimbau pe câmp, căuta un ciot sau scândura cea mai de sus a unui gard și, lovindu-le puternic cu pumnii, vorbea cu o ușurință reînnoită.

Povestea mâinilor lui Wing Biddlebaum merită ea însăși o carte întregă. Spusă cu compasiune, ar putea scoate la iveală multe trăsături frumoase ale unor oameni necunoscuți. Asta e o treabă de poet. În Winesburg, mâinile cu pricina atrăseseră atenția numai datorită mișcării lor neîncetate. Cu ajutorul lor, Wing Biddlebaum reuși să culegă mai bine de o sută treizeci de kilograme de căpșuni într-o singură zi. Astfel au devenit trăsătura lui distinctivă, sursa faimei sale. Totuși, au făcut ca o trăsătură deja ciudată și grotescă să iasă și mai mult în evidență. Orașul Winesburg era mândru de mâinile lui Wing Biddlebaum în aceeași măsură în care era mândru și de noua casă de piatră a bancherului White¹, sau de Tony Tip, armăsarul murg al lui Wesley Moyer, care câștigase cursa de trap rapid de la cursele de toamnă din Cleveland.

Cât despre George Willard, acesta avusese de mai multe ori de gând să-l întrebe despre mâini. Uneori, o curiozitate de nestăvililit punea stăpânire pe el. Simțea că trebuie să existe o explicație pentru mișcarea lor ciudată și pentru tendința lor de a sta ascunse. Numai respectul tot mai mare față de Wing Biddlebaum îl oprea și făcea să nu-i scape întrebarea care îi stăruia în gând.

La un moment dat fusese chiar pe punctul de a-l întreba. Într-o după-amiază de vară, cei doi se plimbau pe câmpuri și se opriră să se odihnească pe un dâmb acoperit cu iarbă. Întreaga după-amiază Wing Biddlebaum vorbise foarte inspirat. Se oprise

¹ „Alb” (engl.) (n. red.).

lângă un gard și, lovind în scândura de sus ca o ciocănitore gigantică, se răsti la George Willard, condamnându-i tendința de a se lăsa prea mult influențat de oamenii din jur:

— Te distrugi singur! îi strigă. Ești tentat să rămâi singur și să visezi, iar tu te temi de vise. Vrei, de fapt, să fii asemenea altor oameni din oraș. Îi auzi vorbind și vrei să-i imiți.

Pe dâmbul acoperit de iarbă, Wing Biddlebaum încercă din nou să-și ducă gândul până la capăt. Vocea lui deveni calmă și visătoare și, cu un oftat plin de mulțumire, se porni să îndruge vrute și nevrute, vorbind ca și cum se pierduse într-un vis.

Și, din acel vis, Wing Biddlebaum îi picta un tablou lui George Willard. Acolo, în tablou, oamenii trăiau din nou într-un soi de pastorală epocă de aur. De dincolo de câmpurile înverzite apăreau tineri bine făcuți, unii pe jos, alții călare. Tinerii veneau în pâlcuri și se adunau la picioarele unui bătrân care stătea sub un copac într-o grădiniță și care vorbea cu ei.

Wing Biddlebaum era, cu adevărat, inspirat. De data asta își dădu uitării mâinile care înaintară ușor și se opriră pe umerii tânărului George Willard. În vocea bătrânului se simțea ceva nou și îndrăzneț:

— Trebuie să uiți tot ce ai învățat, spuse. Trebuie să începi să visezi. De acum încolo trebuie să nu-ți mai pleci urechea la hăr-mălaia vocilor din jur.

Oprindu-se pentru o clipă, Wing Biddlebaum îl privi, îndelung și serios, pe George Willard. Ochii îi scânteiau. Își ridică din nou mâinile pentru a-l mângâia pe băiat și, deodată, pe chip i se așternu umbra groazei.

Cu o mișcare violentă a corpului, Wing Biddlebaum sări în picioare și își vârî mâinile adânc în buzunarele pantalonilor. Începu să plângă:

— Trebuie să mă-ntorc singur acasă. Nu mai pot sta să vorbesc cu tine, spuse, cuprins de agitație.

Fără să se uite înapoi, bătrânul coborî dealul în grabă și traversă pajiștea, lăsându-l pe George Willard nedumerit și înspăimântat pe povârnișul acoperit cu iarbă. Cuprins de teamă, băiatul se ridică și se îndreptă spre drumul care ducea spre oraș.

„N-o să-l mai întreb despre mâini, se gândi el, emoționat de amintirea groazei pe care o citise în ochii bătrânului. Ceva nu e în regulă, dar nu știu ce anume. Mâinile lui au, într-un fel, legătură cu spaima pe care o simte față de mine și de restul oamenilor.”

George Willard avea dreptate. Să cercetăm pentru o clipă povestea mâinilor. Poate faptul că le amintim aici îl va deștepta și pe poetul capabil să spună povestea minunată și misterioasă a pricinii pentru care mâinile nu erau decât flămurile falfăitoare ale speranței.

În tinerețe, Wing Biddlebaum fusese învățător la o școală într-un oraș din statul Pennsylvania. Pe atunci nu era cunoscut drept Wing Biddlebaum, ci drept Adolph Myers, un nume mai puțin sonor. Acest Adolph Myers era tare îndrăgit de băieții din școală.

Adolph Myers fusese menit să devină un învățător al tinerilor. Era unul dintre acei oameni rar întâlniți și puțin înțeleși, care îi domină pe ceilalți cu o forță atât de blândă, încât aceasta putea trece drept o slăbiciune atrăgătoare. În sentimentele pe care le nutresc față de băieții pe care îi au în grijă, astfel de oameni nu se deosebesc prea mult de femeile cele mai de seamă care își iubesc bărbații.

Și totuși, aceasta nu e decât o exprimare destul de brută. Ar avea nevoie de atingerea unui poet. Cu băieții din școala sa, Adolph Myers se plimba seara și se întindea la vorbă pe trepte, adâncit, parcă, într-un vis. Din când în când, mâinile sale atingeau ușor umerii băieților, jucându-se cu părul lor ciufulit. Când vorbea, vocea lui devenea lină și muzicală. Și vocea sa era tot un soi de mângâiere. Într-un fel, vocea și mâinile, atinsul umerilor și mângâiatul părului făceau parte din strădania învățătorului de a înlesni pătrunderea visului în mințile tinere. Prin mângâieri, el încerca să se exprime pe sine. Era unul dintre acei oameni în care forța vitală este difuză, nu concentrată. Sub mângâierea mâinilor sale, îndoiala și neîncrederea dispăreau din mințile băieților, astfel încât și ei începeau să viseze.

Apoi se întâmplă nenorocirea. Un băiat sărac cu duhul se îndrăgosti de tânărul învățător. Noaptea, în pat, își imagina lucruri

de negrăit și dimineața se apuca să-și povestească visele ca și cum faptele ar fi avut loc în realitate. Din buzele lui răsfrânte curgeau acuzații ciudate și hidoase. Orașelul din Pennsylvania fu cuprins de freamăt. Îndoieli ascunse și întunecate, care existaseră doar în mințile oamenilor în privința lui Adolph Myers, căpătau acum conturul unor certitudini.

Tragedia nu întârzie mult. Băieți care tremurau de frică erau smulși din paturile lor și luați la întrebări.

— Își punea mâinile pe mine, spuse unul.

— Degetele i se jucau mereu prin părul meu, completă altul.

Într-o după-amiază, un om din oraș, Henry Bradford, proprietarul unei cârciumi, veni la poarta școlii. După ce îl chemă pe Adolph Myers în curte, se năpusti asupra lui cu pumnii. Pe măsură ce degetele sale tari și încleștate loveau cu putere fața înspăimântată a învățătorului, furia sa devenea din ce în ce mai nestăvilă. Copiii fugeau înapoi și încolo ca niște insecte dezordonate, țipând, îngroziți.

— Te-nvăț io minte să-ți mai pui labele pe băiatu' meu, bestie! urlă cârciumarul care, obosit să-l tot bată pe învățător, începu să-l ia la șuturi prin curte.

Adolph Myers fu gonit din orașelul din Pennsylvania în toiul nopții. Cu felinare în mâini, o duzină de bărbați au venit la ușa casei unde locuia singur și i-au poruncit să se îmbrace și să vină cu ei. Ploua și unul dintre bărbați avea o funie în mână. Voiau să îl spânzure pe învățător, însă ceva întipărit pe chipul lui mic, palid și demn de milă le înmuie inimile, așa că îl lăsară să scape. Pe când fugea în noapte, oamenii începură să regrete clipa de slăbiciune și o rupseră la fugă după el, înjurându-l și aruncând cu bețe și bulgări de noroi moale spre silueta care țipa și alerga din ce în ce mai repede în beznă.

De douăzeci de ani Adolph Myers trăia singur în Winesburg. Nu avea decât patruzeci de ani, însă arăta ca de șaiszeci și cinci. Își luase numele de Biddlebaum de pe o ladă de mărfuri pe care o zărise într-o gară, pe când gonia printr-un oraș din estul statului

Ohio. Avea o mătușă în Winesburg, o bătrână cu dinți negri care creștea găini și în casa căreia a trăit până la moartea acesteia. Timp de un an fusese bolnav după experiența din Pennsylvania, iar după ce se însănătoșise, a lucrat ca zilier la câmp, mișcându-se cu sfială și încercând să-și ascundă mâinile. Deși nu a înțeles niciodată ce se întâmplase, simțea că mâinile lui erau de vină. Doar tații băieților vorbiseră, iar și iar, numai și numai de mâinile lui. „Ține-ți mâinile acasă!” urlase doar cârciumarul, în timp ce sărise, furios, prin curtea școlii.

Pe cerdacul casei sale de lângă râpă, Wing Biddlebaum continuă să se plimbe încolo și încoace până ce soarele apuse și drumul de dincolo de câmp se pierdu în umbra cenușie. Intră în casă, tăie câteva felii de pâine peste care întinse niște miere de albine. După ce se stinse huretul trenului de seară, care ducea vagoane de marfă pline cu recolta de fructe de pădure de peste zi, iar tăcerea nopții de vară puse din nou stăpânire pe oraș, el ieși din nou pe verandă și își continuă plimbarea. În întuneric nu își mai putea vedea mâinile, așa că acestea rămaseră nemișcate. Deși încă tânjea după prezența băiatului, care era, de fapt, mijlocul prin care își manifesta dragostea față de oameni, dorul deveni din nou parte din singurătatea și din lunga lui așteptare. După ce aprinse o lampă, Wing Biddlebaum spălă vasele rămase de la cina sa frugală și, așezând un pat de companie lângă ușa cu plasă care dădea spre cerdac, se pregăti să se îmbrace cu hainele de noapte. Câteva firimituri răzlețe de pâine zăceau lângă piciorul mesei. Așezând lampa pe un scăunel, începu să adune resturile, ducându-le una câte una la gură cu o repeziciune de necrezut. În pata de lumină puternică de sub masă, silueta îngenucheată părea un preot care slujește în biserică. Degetele sale expresive și neliniștite, care tot intrau și ieșeau din raza lămpii, puteau fi lesne luate drept degetele credinciosului care trec iute peste mărgelile unui rozariu, prefirându-le, zece câte zece.